

17.6.2019

EOAK/673/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heidi Laurila

YLIOPPILAIKEN TERVEYDENHOITOSÄÄTIÖN PERIMÄT MAKSUT

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) potilailtaan perimien maksujen lainmukaisuuden siltä osin kuin se perii 35 euron suuruisen sakkomaksun käyttämättä jätetystä vastaanottoajasta. Kantelija katsoi, ettei maksuja voida periä laajemmin kuin asiakasmaksulainsäädäntö mahdollistaa.

Kantelija viittasi YTHS:n tiedotteeseen, jonka mukaan sen käytäntöihin tuli 31.7.2018 muutoksia muun muassa siltä osin, että käyttämättä jääneistä vastaanottoajoista veloitetaan 35 euron suuruisen varausmaksu. Käytäntö koskee kaikkia ajanvarauksia lukuun ottamatta laboratorioaikoja. Myöhemmin kuin 24 tuntia ennen vastaanottoaikaa perustusta tai siirretystä ajasta veloitetaan niin ikään 35 euron suuruisen varausmaksu. Käytäntö koskee kaikkia vastaanottokäyntejä lukuun ottamatta laboratoriovarauksia ja hoidollisia ryhmäkäyntejä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys ja lausunto YTHS:ltä. Sen antoivat 3.9.2018 toimitusjohtaja - - - ja ma. johtajaylilääkäri - - -.

Asian johdosta pyydettiin lausunto sosiaali- ja terveysministeriöltä. Sen antoivat 20.2.2019 kansliapäällikkö - - - ja hallitusneuvos - - -.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta (Valvira) pyydettiin tietoja sen hyväksymistä opiskeluterveydenhuollon järjestämisestä koskevista sopimuksista. Pyyntö johdosta Valvira toimitti päätöksensä 27.9.2011 (Dnro 7027/05.01.06.04/2011), 1.11.2011 (Dnro 7811/05.01.06.04/2011) ja 14.12.2011 (Dnro 8918/05.01.06.04/2011) sekä YTHS:n hakemuksen kuntasopimuksen hyväksymiseksi 3.10.2012.

3 RATKAISU

3.1 YTHS:n selvitys ja lausunto

YTHS on luvansaanut valtakunnallinen yksityinen terveydenhuollon palveluntuottaja. YTHS:n toimintaa säätelevät yleisen terveydenhuollon lainsäädännön lisäksi säätiölaki, säätiön säännöt, johtosääntö ja taloussääntö. YTHS:n toimintaa rahoitetaan Suomen ylioppilaskuntien liiton ja ylioppilaskuntien ja YTHS:n väliseen sopimukseen perustuvilla opiskelijoiden itsensä maksamalla terveydenhoitomaksuilla ja käyntimaksuilla, sairausvakuutuslain 13 luvun 11 §:n mukaisella Kansaneläkelaitoksen (Kela) maksamalla korvauksella ja yliopistokaupunkien maksamalla toiminta-avustuksella.

YTHS:n valtuuskunta hyväksyy hallituksen esityksestä säätiön talousarvion vuotuisten toimintamenojen loppusumman. YTHS:n hallitus hyväksyy käyntimaksut ja muut maksut. Maksujen suuruus on hyväksytty viimeksi 18.11.2014. Lisäksi hallitus on 26.2.2015 päättänyt, että peruuttamattoman käynnin maksu peritään, mikäli käyntiä ei ole peruttu edelliseen kalenteripäivään

kello 12 mennessä. Päätöksen mukaan aikaraja otetaan käyttöön, kun opiskelijan on mahdollista perua käyntiaika verkkopalvelussa. Tämä mahdollistui vasta elokuussa 2018. Maksuista on tiedotettu YTHS:n asiakkaille asianmukaisesti.

YTHS ei noudata asiakasmaksulakia ja -asetusta, koska se ei yksityisenä palvelujen järjestäjänä kuulu ko. lainsäädännön piiriin.

3.2 Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön lausunto

Lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (asiakasmaksulaki) sovelletaan kunnallisiin sosiaali- ja terveystieteiden palveluihin. Niissä tilanteissa, joissa kunta järjestää opiskeluterveydenhuollon palvelut omalla toimintanaan, kunnan järjestämään palveluun sovelletaan asiakasmaksulakia. Kun kunta hankkii järjestämisvastuullaan olevia muita sosiaali- ja terveystieteiden palveluita ostopalveluina, asiakas maksaa palvelusta asiakasmaksulain mukaiset maksut.

YTHS on toteuttanut yliopisto-opiskelijoiden terveydenhuoltolain 17 §:n mukaiset opiskeluterveydenhuollon palvelut kuntien kanssa tekemiensä sopimusten perusteella. YTHS on juridiselta luonteeltaan säätiö. YTHS tuottaa terveystieteiden palveluita yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain mukaisen Valviran myöntämän toimiluvan perusteella. Muilta osin YTHS:n toiminta perustuu säätiölakiin, johtosääntöön ja taloussääntöön. YTHS:n toiminta yliopisto-opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon tuottajana perustuu erillissääntökseen, eikä sitä voida rinnastaa muihin kunnan ostopalveluina hankkimiin palveluihin. YTHS:n tuottaman palvelun rahoitus pohja on täysin erilainen kuin kunnan muissa ostopalveluissa. YTHS:n toiminta rahoitetaan sairausvakuutuslain mukaisilla Kelan maksamilla korvauksilla, yliopistokaupunkien toiminta-avustuksella sekä opiskelijoiden maksamalla terveydenhoitomaksulla ja käyntimaksuilla. Yliopisto-opiskelijoiden rahoitusosuus perustuu siihen, että kaikki perustutkintoa suorittavat opiskelijat maksavat osana ylioppilaskunnan automaatiojäsenyyttä terveydenhoitomaksun, jonka ylioppilaskunta tiilittää säätiölle. Koska yliopisto-opiskelijat maksavat pakollisen terveydenhoitomaksun, asiakasmaksulain soveltaminen YTHS:n toimintaan johtaisi opiskelijan kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Tämän vuoksi vakiintunut tulkinta on ollut, että asiakasmaksulakia ei sovelleta YTHS:n palveluihin muusta julkisesta terveydenhuollosta poikkeavasta rahoitusjärjestelmästä johtuen.

YTHS:n perimistä maksuista ei ole laintasoisia säännöksiä. YTHS:n perimät käyntimaksut perustuvat YTHS:n hallituksen päätöksiin. Suurin osa vastaanottokäynneistä on ilmaisia. Käyntimaksuja peritään erikoislääkärikäynnistä, lukuun ottamatta psykiatrilla käyntiä, sekä hammaslääkäri- ja erikoishammaslääkärikäynneistä. Lisäksi maksuja peritään käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä ajasta.

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan HE 145/2018 vp, jossa ehdotetaan säädettäväksi laki korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta. Lakiehdotuksen mukaan Kela järjestäisi korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon ja YTHS toimisi lakisääteisenä ja valtakunnallisena palvelujen tuottajana. Samassa laissa säädettäisiin opiskeluterveydenhuollon rahoituksesta, opiskelijalta perittävästä terveydenhoitomaksuista. Lakiehdotuksen mukaan opiskelijoilta ei jatkossa perittäisi käyntimaksuja YTHS:n palvelujen käytöstä, mutta käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä ajasta perittäisiin maksu. Maksu perittäisiin, jos opiskelija on varannut ennakolta vastaanottoajan ja ilman hyväksyttävää syytä jäänyt saapumatta vastaanotolle. Maksun suuruus määritettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Jos opiskelija on eri mieltä maksuvelvollisuudestaan, hän saisi pyynnöstä YTHS:ltä maksuunpanopäätöksen, johon voi vaatia oikaisua.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön näkemys on, että asiakasmaksulakia ei sovelleta YTHS:n toimintaan, koska YTHS:n toiminta perustuu erillissääntökseen eikä sitä voida verrata muihin kunnan ostopalveluina hankkimiin terveystieteiden palveluihin ja YTHS:n palvelujen käyttö ja rahoitus perustuu

opiskelijan maksamaan pakolliseen terveydenhoitomaksuun. YTHS voi omassa päätöksentekorganisaatiossaan päättää periä maksun käyttämättä jätetystä vastaanottoajasta.

3.3 Oikeusohjeet

Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 17 §:n 1 momentin mukaan kunnan perusterveydenhuollon on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukiodien, ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan muun kuin oppisopimukseen perustuvan työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja työharjoittelun aikainen terveydenhuolto.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) 4 §:n 1 momentin mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät: 1) hoitamalla toiminnan itse; 2) sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa; 3) olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä; 4) hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta; taikka 5) antamalla palvelunkäyttäjälle palvelusetelin, jolla kunta sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän kunnan hyväksymältä yksityiseltä palvelujen tuottajalta hankkimat palvelut kunnan päätöksellä asetettuun setelin arvoon asti. Mainitun lain 4 §:n 3 momentin mukaan hankittaessa palveluja 1 momentin 4 ja 5 kohdassa tarkoitettulta yksityiseltä palvelujen tuottajalta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta.

Terveydenhuoltolain 77 §:n mukaan terveydenhuoltolain mukaisista palveluista perittävistä maksuista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992, asiakasmaksulaki) 1 §:n mukaan kunnallisista sosiaali- ja terveyspalveluista voidaan periä maksu palvelun käyttäjältä, jollei lailla toisin säädetä. Maksu voidaan periä henkilön maksukyvyyn mukaan. Lain 3 §:n mukaan, jos henkilö on varannut ennakolta vastaanottoajan palvelun saamiseksi ja hän on ilman hyväksyttävää syytä jäänyt saapumatta varattuna aikana vastaanotolle, voidaan häneltä periä enintään asetuksella säädetty maksu.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen (912/1992, asiakasmaksuasetus) 25 §:n 1 momentin mukaan käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä, asiakkaan varauksesta terveyskeskuksen lääkärin, suun ja hampaiden tutkimuksen ja hoidon, erikoissairaanhoidon avohoidon tai kalliin kuvantamistutkimuksen vastaanottoajasta voidaan periä 15 vuotta täytäneeltä enintään 50,80 euroa. Maksua ei saa kuitenkaan periä silloin, kun varatun ajan peruuttamatta jättämiseen on hyväksyttävä syy.

3.4 Arviointi

Terveydenhuoltolain 17 §:n mukaiset kunnan järjestämisvastuulle kuuluvat opiskeluterveydenhuollon tehtävät voidaan järjestää myös muulla Valviran hyväksymällä tavalla. Saadun selvityksen perusteella YTHS on sopinut kuntien kanssa järjestävänsä terveydenhuoltolain 17 §:n mukaiset yliopisto-opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palvelut. YTHS:lle on näillä sopimuksilla siirretty terveydenhuoltolain mukainen opiskeluterveydenhuollon järjestämisvelvollisuus.

Palvelujen tuottajan, joka kunnan kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella hoitaa terveydenhuoltolakiin perustuvia tehtäviä, on tuotettava palvelut siten, että ne vastaavat lainsäädännössä edellytettävää tasoa. Laissa säädetyistä velvoitteista ei voida poiketa sopimuksin, ellei laissa

nimenomaisesti säädetä siihen mahdollisuutta. Näin ollen YTHS on opiskeluterveydenhuollon palveluja järjestäessään velvollinen noudattamaan terveydenhuoltolain mukaisten palvelujen järjestämiseen liittyvää lainsäädäntöä. Näin on todettu aiemmin myös oikeusasiamies Petri Jääskeläisen 27.8.2010 antamassa päätöksessä Dnro 1619/4/09 (www.oikeusasiamies.fi), jossa hän katsoi, että YTHS oli opiskelijaterveydenhuollon palveluja järjestäessään velvollinen noudattamaan kansanterveyslain mukaisten palvelujen järjestämiseen liittyvää lainsäädäntöä, myös hoitotakuuta koskevia säännöksiä.

Edellä kerrotusta johtuu, että YTHS on velvollinen noudattamaan myös asiakasmaksulainsäädäntöä, jonka noudattamisesta on säädetty terveydenhuoltolain 77 §:ssä. Voimassa olevassa laissa ei ole säädetty YTHS:lle oikeutta poiketa tästä velvoitteesta. YTHS:n rahoitusrakenne ei myöskään ole lakiin perustuva peruste poiketa velvoitteesta.

Asiakasmaksulaki ja -asetus mahdollistavat maksun perimisen siltä osin kuin kyse on yli 15-vuotiaan asiakkaan käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä, asiakkaan varaamasta terveyskeskuksen lääkärin, suun ja hampaiden tutkimuksen ja hoidon, erikoissairaanhoidon avohoidon tai kalliin kuvantamistutkimuksen vastaanottoajasta. Tältä osin 35 euron suuruisen ”sakkomaksun” periminen ei ole lainvastaista.

Velvollisuus asiakasmaksulainsäädännön noudattamiseen tarkoittaa sitä, että YTHS ei voi periä asiakasmaksuja, joita ei ole asiakasmaksulainsäädännön perusteella mahdollista lainkaan periä. Tällainen maksu on ainakin käyttämättä ja peruuttamatta jätetyistä vastaanottoajoista perittävä maksu siltä osin kuin kyse on muusta kuin asiakasmaksuasetuksen 25 §:ssä mainitusta käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä vastaanottoajasta. Tällainen maksu on esimerkiksi käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä terveydenhoitajan vastaanottoajasta perittävä maksu. Tältä osin ”sakkomaksun” periminen ei perustu lakiin. Vastaanottoajan peruuttamista tai siirtämistä koskevien aikarajojen osalta maksujen periminen ei myöskään voi olla laajempaa kuin mitä asiakasmaksulainsäädäntö mahdollistaa.

Uusi laki korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta on hyväksytty eduskunnassa 1.3.2019 (HE 145/2018 vp.). Laki on tulossa voimaan 1.1.2021. Tässä laissa erillisistä käyntimaksuista luovutaan. Laki sisältää nimenomaiset säännökset käyttämättä jätetystä vastaanottoajasta perittävästä maksusta.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen YTHS:n mahdollisuudesta periä asiakasmaksuja YTHS:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös sosiaali- ja terveysministeriölle.